

Lonen in de bouwsector in Hasselt in 1716

Rombout Nijssen

Bronnen over de lonen die in de achttiende eeuw in onze dorpen en steden verdiend werden zijn zeldzaam. Eén daarvan is het *reglement van den loon der ambachtslyuden*, waarin het stadsbestuur van Hasselt op 20 maart 1716 de lonen voor de plaatselijke *bouwsector* vaststelde. Het reglement bleef bewaard in het besluitenregister van het stadsbestuur voor de jaren 1710-1732¹.

De reden voor het opstellen van het reglement, zo meldt de secretaris die de tekst opstelde, moet gezocht worden in de *menighvuldighe clachten* van de Hasseltse burgers over de *excessive daghueren* die ambachtslieden en arbeiders in Hasselt durfden aanrekenen. Die hoge lonen leidden er zelfs toe dat inwoners van Hasselt amper nog durfden te bouwen, en noodzakelijke herstellingen aan gebouwen niet lieten uitvoeren. Om die situatie recht te trekken, en na onderzoek van de reglementen en gebruiken in naburige steden, stelde het stadsbestuur maximumlonen vast, die op straf van boete niet overschreden mochten worden.

De tekst leert ons dat de vergoeding voor werklieden niet per uur, maar per dag vastgesteld werd. Zij bestond uit twee delen. Enerzijds had iedere arbeider recht op een loon dat in geld betaald moest worden, maar daarnaast was het ook gebruikelijk een deel van het loon in bier uit te betalen. De hoogte van ieders loon hing af van vakkennis of meesterschap.

Aan de top van de sociale piramide in de bouwsector stonden de *meesters*. Zij waren te vergelijken met zelfstandige ploegbazen of kleine aannemers. Zij beschikten over een ploeg van medewerkers en over het materiaal dat nodig was om hun werk te verrichten. De vergoeding voor het gebruik van dat materiaal was verrekend in hun loon, en zij mochten daarvoor niets extra aanrekenen. Hun loon bedroeg 28 stuivers per dag of, als de persoon die hen aan het werk zette dat verkoos, 23 stuivers en drie potten bier per dag². Het bier in kwestie moest *halff en halff bier* zijn: half *goed* bier, en half *klein* bier.

Meesterknechten verdienden in Hasselt vanouds 2 stuivers per dag minder dan de meesters, en dat zou ook na 20 maart 1716 zo blijven. Zij zouden dagelijks 26 stuivers of 21 stuivers en drie potten *halff en halff* bier verdienen.

Kalk- of steendragers die in dienst waren bij een metselaar zouden dagelijks 20 stuivers verdienen. Kalk- of schaliedragers en leer knechten van dakdekkers of schalieleggers verdienden minder: zij moesten het stellen met 13 stuivers. Ook voor deze arbeiders mocht de persoon die hen betaalde er voor opteren hen dagelijks drie potten bier te schenken, en 5 stuivers van hun dagloon af te houden.

Wanneer er op een zekere hoogte gewerkt moest worden, werden de lonen – de geldbedragen, niet het bier – verdubbeld. Het reglement verduidelijkt niet vanaf welke hoogte dat dubbele tarief in voege ging. Voor de Hasseltse bouwlieden volstond de mededeling dat dat het geval was *alswanneer sij op torens sullen arbeijden*.

Aan het maken van lemen wanden kwamen geen metselaars te pas maar leemplakkers. Hun lonen lagen lager dan die van metselaars, timmermannen, schrijnwerkers of schaliedekkers. Een meester leemplakker mocht 20 stuivers per dag aanrekenen, terwijl zijn leer knecht of leemdrager met 9 stuivers per dag genoegen moest nemen. Leemplakkers hadden in Hasselt blijkbaar minder dorst dan anderen die in de bouw werkten. Zij hadden immers maar recht op 4 potten bier voor hun beiden. Wie een leemplakker en zijn knecht aan het werk zette, kon er ook voor opteren hen samen 36 stuivers per dag te betalen en hen geen bier te schenken.

Zagers, wellicht worden de mannen bedoeld die planken zaagden, hadden het in financieel opzicht beter: zij hadden dagelijks recht op 25 stuivers of 20 stuivers en drie potten *halfve ende half bier*.

Wie bouwlieden aan het werk zette, kon hen dus dagelijks 5 stuivers van hun loon afhouden, als hij hen in plaats daarvan drie potten bier schonk. Een Hasselaar die echt niet graag geld uitgaf, en over voldoende proviand beschikte, kon er zelfs voor opteren de meesters en knechten slechts *de halftheijt des gereguleerden loon, inbegrepen den prijs van het bier* – de helft van hun maximale loon dus – uit te betalen. Dat kon immers volgens het nieuwe reglement, als hij ze *in de kost nam*. Voor een meester metselaar bijvoorbeeld, zou dat betekenen dat de werkgever hem geen 28 stuivers per dag moest betalen, maar 14 stuivers, en hem daarenboven drie potten bier geven en de *kost*.

Aangezien de lonen niet per uur maar per dag vastgesteld werden, was het van groot belang dat alle partijen wisten wat onder een volledige werkdag verstaan werd. Daarom verduidelijkt het reglement dat *alle voorsschreven ambachtshuijden, om te genieten den loon van volle daghueren op hunnen kost oft andersints, sullen behooren te arbeijden daeghs twelffuren*. Een werkdag begon om vijf uur 's morgens, en duurde tot zeven uur 's avonds. De werkdag werd twee keer een uur onderbroken: 's morgens van acht tot negen *om te ontbeijten*, en 's middags voor de *maeltijdt*. Wanneer de dagen in de winter korter waren, en de werklieden *sonder licht niet en cunnen oft willen arbeijden*, zodat zij niet aan 12 werkuren geraakten, dan mocht hun loon in verhouding *gedefalqueert* of verminderd worden.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Oud stadsarchief van Hasselt*, nr. 76, folio 80v-82r

Den 20 mert 1716

Reglement van den loon des ambachtshuyden

Wij borgemeesters, geswooren ende raedt, specialijck vergaert sijnde, naer menighvuldighe clachten van onse borgerije over de excessive daghuieren ofie loen ende ongeregelheden welcke door de arbeijders oft ambachtshuyden onser stadt gepractiseert woorden, waerdoor onse ingesetene scroomen eenighe bauwen ofte noodighe reparatien te aenverden. Naer examinatie der reglementen ende observantien van andere naeburighe steden, hebben goetgevonden te ordonneren ende reguleren dese naervolgende puncten, welcke wij in onse stadt begeren onderhouden te woorden, ordonnerende aen alle ende idere onse borgers ende ingesetene sigh aen dieselve te conformeren, op pene van arbitrairlijck gemendeert oft gestraft te woorden.

Loen van de meesters

Den meester timmerman, meester scrijnewercker, meester scaliedecker ende meester metselaer sal daeghts voor sijnen loon op sijnen kost genieten achtentwintigh stuijvers Brabants oft drijentwintigh stuijvers ende drij potten halff en halff bier, ter keuse van den aennemer.

Loen van de meesterknechten

Ende alsoo van aude tijden volgens onse recesboecken de meesterknechten altijd twee stuijvers weijniger hebben gewonnen als de meesters, sullen de meesterknechten van timmerman, scrijnewercker, scaliedecker ende metselaer, 's daeghs op hunnen kost winnen sesentwintigh stuijvers oft eenentwintigh stuijvers ende drij potten halff en halff bier, ter keuse van den aennemer.

Loen van den calck ende steendragher

Den calckdraeger oft steendraeger van den metselaer sullen daeghts winnen op hunnen kost twintigh stuijvers oft vijffthien stuijvers ende drij potten halff ende halff bier ter keuse van den aennemer.

Loen der onderknechten van die scaliedeckers

Den calckdraeger, scaliendragher oft leerknechten van den scaliendecker sullen daeghts op hunnen kost winnen derthien stuijvers oft acht stuijvers ende drij potten halff ende halff bier, ter keuse als boven.

Op thorens dobbel loon

Den scaliendecker, timmerman etc. ende hunne respective knechten sullen respectvelijck naer proportie dobbel loon verdienen, uijtgenomen het bier; alswanneer sij op torens sullen arbeijden.

Loon der leemplackers

Den meester leemplacker sal daeghts op sijnen kost winnen twintigh stuijvers ende den ditto leerknecht oft leemdragher negen stuijvers ende 4 potten bier voor hun beide als boven, oft sal ditto leemplacker t'saemen met sijnen knecht sigh moeten contenteren sonder

bier voor sesendertigh stuijvers, alles ten keuse der aennemers.

Loon van de saghers

De saghers sullen daghts op hunnen kost winnen 25 stuijvers, oft 20 stuijvers ende drij potten halff ende halff bier als boven.

De meester moeten hen versien van alle noodige instrumenten

Alle meesters, van watt ambacht het saude moghen wesen, sullen gehauden sijn sigh te versien oft naer hun werck mede te brenghen alle instrumenten als winden, leeren, rijtsblocken ende voorts alle andere, hoodaenigh deselve sijn, tot het aengenomen werck noodigh, sonder voor het gebruik der gesejde instrumenten iedt te kunnen pretenderen buijten hunnen gereguleerden loon.

Den aennemer sal den keus hebben van aen alle voorsschreven ambachtsluijden te gheven den loon hierboven gereguleert, ofte van dieselve in sijnen kost te nemen, mits gevende de halftheijt des gereguleerden loon, inbegrepen den prijs van het bier.

Alle voorsschreven ambachtsluijden, om te genieten den loon van volle daghueren op hunnen kost oft andersints, sullen behooren te arbeijden daeghs twelff uren, wel te verstaen nochtans dat hun sal toegelaeten sijn naer huijs te gaen om te ontbeijden van acht tot negen uren, om aenstonts daernaer hun werck te vervolgen.

Alle voorschreve ambachtsluijden, om te verdienen hunne volle daghhueren, sullen aen het werck moeten blijven van vijff uren 's morgens tot seven uren 's avonts, behaudens de ure van den ontbeijdt ende maeltijdt.

Sal aen voorsschreven ambachtsluijden, welke sonder licht niet en cunnen oft willen arbeijden, tot volbrenginghe van de twelff uren daeghts, van hunnen gereguleerden loon gedefalqueert woorden naer proportie der corthijt van de daeghen.

1 Rijksarchief Hasselt, *Oud stadsarchief van Hasselt*, nr. 76.

2 Geldbedragen werden in 1716 uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 stuivers waard, en in een stuiver gingen 4 oorden. Een stuiver was een vrij klein zilveren geldstuk.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt